

УДК 784.9

КЛАСИЧНА МУЗИКА В СУЧАСНОМУ ПОБУТУВАННІ

Іваненко М.В., Семенова О.А.

Київський національний університет культури і мистецтв

У роботі дається загальна характеристика закономірності побутування і сприйняття класичної музики в сучасному цивілізаційному середовищі. Виявляються функції класичної музики в озвучуванні простору повсякденності. Виявляється протилежна тенденція емоційно відстороненого ставлення до жанру, залучення його в процеси міжособистісних комунікацій в якості жарту, сюрпризу, епатажу.

Ключові слова: класична музика, побутування, сучасність, полі жанрова різноманітність.

Постановка проблеми. Сьогодні, куди б не пішла людина, що б вона не робила, вона може робити це з музикою. В офісі або в кафе, в автомобілі, або по телефону всюди побутує музичне мистецтво. Інше питання, чи псує. Чи сприймає людина музику, котра її оточує. Найчастіше ні. В обставинах сучасності. Умовах урбанізації, найчастіше людина не звертає увагу на побутуючу музику, якщо це не запланований візит на концертних захід. Тому, ініціювання розширення форм сприйняття оточуючої музики, а саме класичної є актуальним питанням сучасної мистецтвознавчої практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день питання розширення форм сприйняття класичної музики в побутовому оточенні людини не знаходить суттєвого відображення в науково-дослідній практиці, та потребує належного наукового осмислення. Певну цінність несуть матеріали науково-практичних конференцій культурологічного та мистецтвознавчого спрямувань та результати дисертаційні досліджень. Заслужують на увагу дослідження А.М. Цукера, Є.В. Дудкова, К. Бюхера.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах сучасності поліжанровість та поліваріантність побутування музичного мистецтва в соціально-комунікативному просторі потребує належної уваги та наукового осмислення. Як відомо, музика здатна впливати на почуття та емоційний стан соціуму, виховувати та розвивати почуття прекрасного та художньо-естетичний смак. В умовах нашарування та уніфікації тиражовано естрадного музичного продукту, саме розширення сфери сприйняття класичної музики потребує належної уваги та наукового осмислення.

Мета статті. Роль класичної музики у формування повсякденного цивілізаційного середовища побутування: до проблеми сприйняття.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, куди б не пішла людина, що б вона не робила, вона може робити це з музикою. Музику, що супроводжує людину паралельно з побутовою діяльністю, прийнято називати фоновою. В якості фонової музики нерідко виступають класичні твори, які звучать, наприклад, під час світського прийому в ресторані, або в торговельному центрі. Сьогодні класичну музику охоче включають в такі контексти, де її цілеспрямоване сприйняття не передбачається, де вона повинна виконувати роль «фонодизайну» навколишнього простору, поза зв'язком з першочергово закладеними в ній ідеалами. Незважаючи на те, що протягом

XX століття утвердилась тенденція сприйняття класичної музики, як суто елітарного мистецтва, що вимагає концентрації уваги, тим не менш, паралельно збільшувалися культуротворчі процеси, що закріплювали доречність і затребуваність її звучання в різноманітних ситуаціях повсякденного життя людей.

Стосовно побутування музики в сьогоднішній можна говорити про неминуче фонове сприйняття різноманітних творів, без розмежування на жанри та стилі. Авторитетний дослідник Є.В. Дудков зазначає: «Сама система комунікації, характерна для сучасної культури, її динаміка демонструє свободу поводження з будь-якими артефактами, незалежно від матеріалу і того поля значень, яке стоїть за ними» [2, с. 16]. Відповідно, фоновою музикою з рівним успіхом можуть бути і ноктюрн Шопена, і останній хіт від Lady Gaga. Як показують наявні дослідження, цінність музики в повсякденному житті людей залежить від того, як вони її використовують і від ступеня їх залучення в процес сприйняття, яка в свою чергу визначається контекстом побутування» [3].

Поява і бурхливий розвиток такого феномену, як фонове слухання, вносить істотні зміни в типологію музичних жанрів тому, що фоновість музики аж ніяк не є її художньою ознакою чи властивістю. В сучасній дослідницькій думці досі не існує чітких термінологічних градацій щодо фонової музики. На відміну від прикладних жанрів, фонова музика не перебуває в прямому взаємозв'язку з виконуваними діями і не має на меті неодмінне об'єднання людей. Фонова музика часто використовується для того, щоб маркувати індивідуальний простір людини. Таким чином, фонову музику, нерідко відносять до розряду функціональної музики [1]. Фонова музика, а точніше можливість використання в якості неї будь-яких музичних творів, є породженням епохи постмодернізму, коли загальний плюралізм дозволяє змішувати будь-які явища і процеси без будь-яких розмежувань і умовностей. У зв'язку із цим, А.М. Цукер констатує, що у ставленні до музики жанрова ситуація «відрізняється сьогодні рідкісною нестабільністю, що порушує сформовані ціннісні уявлення, ієрархічні зв'язки, зрівнює в правах те, що колись перебувало на крайніх сходах «естетичної драбини», а іноді просто змінює їх місцями» [5, с. 50].

Фонова музика звучить в різних контекстах людської життєдіяльності, внаслідок чого, її статус виявляється гранично рухомим – вона може виступати як і ролі повсякденної так і в ролі «над побутової музики». Процес зняття жанрових меж

проявляється особливо наочно, коли в якості фонової музики виступає класика. Перш за все, коли фоном звучить класична музика, то це миттєво виділяє те місце, де вона звучить, з усього навколишнього ландшафту і взагалі з контексту повсякденності і буденності, за рахунок того, що її звуковий код різко відрізняється від звичного звукового коду сучасної епохи. Класичній музиці підвладно істотно перетворювати навколишній простір, навіть якщо він є для людини знайомим і буденним. Таким чином, всім, хто потрапляє в зону звучання класичної музики, пропонується якби подумки добудувати особливий універсум поведінки і намагатися знайти в ньому свою роль. Так само, як переодягання в історичний костюм сприяє розкриттю в людині незадіяних в звичайному житті граней характеру, так і при звучанні фоном класики людина включається в гру символів, що позначають висоту, унікальність, церемонність. Тільки в даному випадку в історичні декорації «одягається» навколишній простір.

Одна з головних функцій фонової музики в повсякденному середовищі побутування полягає в «пожвавленні», в «одухотворенні» предметів і наповненості різних просторів образами життєвого процесу. Сучасна «фономанія», що виражається в прагненні неодмінно озвучити музикою звичайні дії і ситуації, є своєрідною реакцією людини на постійне розростання простору цивілізації, яке він не в силах в достатній мірі обжити і «одухотворити» своїм особистим душевним станом безпосередньо. Таким способом дефіцит спілкування людини з людиною компенсується реально чуттєвим діалогом людини з штучним цивілізаційним середовищем. Оточена звуковідтворюючими пристроями людина підсвідомо починає відчувати що в «озвучуваному» місці є своє життя, навіть якщо не зустрічає тут жодної живої душі, або не вступає в контакт з соціальним оточенням. Класична музика своєю присутністю в звуковому ландшафті сучасності примиряє технічний прогрес з закономірностями розвитку культури, забезпечуючи її просторовий синтез. Технічний прогрес таким чином не тільки колосально збільшує аудиторію слухачів класичної музики, а й дозволяє долучатися до неї з максимальним комфортом. Інша причина такої широкої затребуваності фонової музики пов'язана з розростанням простору споживання і необхідністю вуалювання комерційних інтересів в естетично привабливій формі. Класична музика своєю присутністю обгороджує процеси споживання як би створює авторитет високого мистецтва, нерозривно пов'язаного з духовним началом і особистісним розвитком. Процес споживання, супроводжуваний класичною музикою набуває антуражу світського спілкування, нівелюючи наявність утилітарних аспектів.

«Коли старовизнані пророки хотіли особливо яскраво зобразити загибель якогось міста, вони предрікали, що там замовкне млин і не чути буде співу виноградаря» – за допомоги цього аргументу Л.М. Василенко переконливо ілюструє, що музика супроводжувала побут людей з найдавніших часів [1, с. 31]. Поєднання фонової музики з нетворчою роботою сучасного типу дуже часто висловлює прагнення людини розмити межу між працею і розвагою, знайти їх синтез, реалізува-

ти право отримувати насолоду від усіх аспектів життя. Таким чином, трудова пісня доповнює зміст трудових дій, яке активно переживала людина. А фонова музика цей зміст готова повністю створювати тоді, коли він відсутній, оскільки людина працює автоматично і її душевний стан не задіяний в робочому процесі, не отримує від роботи змістовного та емоційного підживлення. Фонова музика виконує компенсаторну функцію. Вона привносить в робочий осередок відчуття емоційності, змістовності поточного часу, як часу життя, який належить працівникові.

Сьогодні людина сприймає різні звуки в тому числі музичні, не тільки як конкретну інформацію, що надходить до нього ззовні, а й як свідчення функціонування середовища побутування. Фонова музика може як прикрашати оточуючу реальність, так і створювати її – все залежить від індивіда, який наділяє музику тими чи іншими повноваженнями. Саме ця специфічна пристосованість музики по відношенню до навколишньої дійсності, до слухача, поряд з розвитком і вдосконаленням звуковідтворювальної техніки, зумовлює таке поширення побутування музичного мистецтва в усіх його проявах. Важливо і те, що фонова музика особливо гостро була потрібна, коли все живе і природне стало стрімко йти з життя людини, коли вона все частіше стала залишатися наодинці з «німими» машинами, і тоді, такий необхідний відгук на свої дії людина навчилася моделювати за допомогою фонової музики. Тим самим, музика стала цінуватися за те, що може безперервно підтримувати відчуття живого діалогу і взаємодії з живими об'єктами, прямий емоційний контакт з якими неможливий, або навіть небажаний.

Специфічна зручність класичної музики полягає в тому, що її можна використовувати в якості над особистісного посередника між навколишнім середовищем і індивідом. При цьому характер її звучання можна нескінченно трансформувати, легко змінюючи принципи її взаємодії із загальним ситуативним контекстом – класична музика дозволяє підключатися до неї, або відмовлятися від неї тоді, коли це необхідно в процесі повсякденного побутування [4]. Коли в життєвому середовищі класика звучить від імені конкретної сучасної людини, то ця людина вже не перебуває один-на-один із сучасністю. Особу охоплюють і захищають ритми життя минулого, гармонія минулих епох, лад ліричного самовираження далеких поколінь. В сучасному побутуванні фонова музика не потребує додаткових мотивацій і не вимагає складних інтерпретацій, оскільки необхідні асоціації виникають автоматично. За класичною музикою закріплено абсолютне право звучати в будь-яких моментах, тому вона незмінно створює правильний і гармонійний фон емоційного забарвлення [2].

Частота використання деяких класичних творів в якості музичного супроводу різних подій, по суті, перетворює їх в ритуальне кліше. Найбільш показовим прикладом такого роду є «Весільний марш» Ф. Мендельсона, «Арія» з оркестрової сюїти Й.С. Баха, або його ж «Скерцо» з іншої сі мінорної сюїти. Але коли класичний твір починає виступати в якості такого універсального символу, він, тим самим, позбавляється своєї

власної, внутрішньої значущості, так як спочатку більшість класичних творів аж ніяк не ритуальні за змістом. Парадокс полягає в тому, що вході церемоній суперечлива динаміка емоційного життя людини, відображена в класичній музиці, перекодується в вираз досконалої гармонії, переможних досягнень і тотального щастя. Отже, будь-яке ритуалізування класичної музики – це спосіб співвіднести сучасність із звичаями минулих епох, в цьому, власне, і полягає привабливість всіляких церемоній. Інакше кажучи, людям подобається грати з минулим. І музика тут потрібна для того, щоб максимально достовірно відтворити піднесену атмосферу, яка не є для більшості сучасних людей звичною, буденною.

Класична ж музика багаторазово підсилює цей ефект, тому, що її звуки адресовано реконструювати минуле в його автентичному варіанті. Класика апіорі містить в собі образи і ідеали минулих століть, і при цьому вона дивовижно гнучко може вбудовуватись в контекст сучасного побутування, з легкістю забезпечуючи необхідний зв'язок часів. Завдяки класичній музиці, стилістика дистанційності естетизму та офіцій-

ності спілкування людей, коли ніякі відкриті конфлікти, сварки, з'ясування відносин, недбалий тон, або панібратство виявляються недоречними. Моделюється ситуація спектаклю, в якому учасники заходу повинні прагнути увійти в образи співвідносні з класичним музичним фоном.

Висновки та подальші перспективи. Таким чином, класична музика нерідко виступає в ролі своєрідного оберегу, що згладжує конфлікти між сучасністю та історією, між простором технологізованої цивілізації і самовідчуттям в ній окремого індивіда. Разом з цим, оскільки носіями цього духового багажу виступають сучасні технічні пристрої, виникає ситуація доконаного символічного присвоєння суті музичної класики сучасною цивілізацією. Класичні мелодії виявляються мовою повсякденного спілкування, повідомляючи комунікативним моделям додаткову значимість, підвищуючи не тільки статус суб'єктів комунікації, а й статус засобів зв'язку теж. Класична же музика при всьому зростанні її затребуваності все одно потребує належної уваги, наукового осмислення, а як наслідок популяризації серед широкого загалу слухачів.

Список літератури:

1. Василенко Л.М. Проблема свідомого та позасвідомого у теорії та практиці вокального виконавства // Педагогічні науки. Випуск 94, 2011. – С. 31–40.
2. Дудков С.В. Слухач в світі музики з культурно-історичної точки зору // Питання соціології музики. Зб. наук. праць. М., 1990.
3. Івасишин І. Музично-виконавська діяльність як засіб творчого розвитку особистості // Гірська школа українських Карпат. – № 11, 2014. – С. 153–155.
4. Михайлов А.В. Поетика барокко: завершення риторичної епохи // Мови культури. М., 1997.
5. Цукер А.М. І рок, і симфонія... А. Цукер. – М.: Композитор, 1993. – 301, [2] с.: нот. ил.

Иваненко М.В., Семенова Е.А.

Киевский национальный университет культуры и искусств

КЛАССИЧЕСКАЯ МУЗЫКА В СОВРЕМЕННОМ БЫТОВАНИИ

Аннотация

В работе дается общая характеристика закономерности бытования и восприятия классической музыки в современной цивилизационной среде. Выявляются функции классической музыки в озвучивании пространства повседневности. Выявляется противоположная тенденция эмоционально отстраненного отношения к жанру, вовлечение его в процессы межличностных коммуникаций в качестве шутки, сюрприза, эпатажа.

Ключевые слова: классическая музыка, бытование, современность, полижанровое разнообразие.

Ivanenko M.V., Semenova E.A.

Kyiv National University of Culture and Arts

CLASSIC MUSIC IN CONTEMPORARY WALKING

Summary

The paper gives a general description of the regularity of existence and perception of classical music in the modern civilizational environment. The functions of classical music in the scoring of the everyday space are revealed. The opposite tendency of emotionally alienated attitude to the genre is revealed, involving it in the processes of interpersonal communications as a joke, surprise, shocking.

Keywords: classical music, existence, modernity, polygenic diversity.